

نرم افزارهای کتابخانه‌ای در ایران

مؤلفان

دکتر محسن حاجی‌زین‌العابدینی

(استادیار سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، مرکز اطلاعات و مدارک علمی کشاورزی)

فاطمه بازوکی

(دانشجوی کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی)

سیروس داودزاده سالستانی

(رئیس کتابخانه مرکزی کشاورزی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی)

مقدمه

دکتر رحمت‌الله فتاحی

(استاد دانشگاه فردوسی مشهد)

تهران / ۱۳۹۰

حاجی‌زین‌العابدینی، محسن، ۱۳۵۲-

نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در ایران / مؤلفان محسن حاجی‌زین‌العابدینی، فاطمه پازوکی، سیروس داودزاده سالستانی؛

با مقدمه رحمت‌الله فتاحی

تهران: کتابدار، ۱۳۹۰

۳۶۴ ص: مصور، جدول

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیبا

یادداشت: واژه‌نامه

یادداشت: کتابنامه: ص. ۳۱۳-۳۱۷

موضوع: کتابداری — برنامه‌های کامپیوتری

موضوع: کتابداری — نرم‌افزار

موضوع: کتابداری — داده‌پردازی

شناسه افزوده: پازوکی، فاطمه، ۱۳۶۴ -

شناسه افزوده: داودزاده سالستانی، سیروس، ۱۳۴۶ -

شناسه افزوده: فتاحی، رحمت‌الله، ۱۳۳۰ - ، مقدمه‌نویس

رده بندی کنگره: ۱۳۹۰ ح ۲ ب ۴ / ۹۳ / ۶۷۸ Z

رده بندی دیویی: ۰۲۵ / ۳۰۲۸۵۵۷۴

شماره کتابشناسی ملی: ۲۶۰۷۶۰۸

www.ketabdar.org

mohseni@ketabdar.org

عنوان: نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در ایران

مؤلفان: دکتر محسن حاجی‌زین‌العابدینی، فاطمه پازوکی، سیروس داودزاده سالستانی

مقدمه: دکتر رحمت‌الله فتاحی

مجموعه کتابدار: ۲۳۰: فناوری اطلاعات و ارتباطات: ۲۴

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۰ / شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه

قیمت: ۹۵۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۴۱-۰۳۰-۶

تلفن: ۴-۸۸۴۸۱۳۵۳ / ۸۸۹۷۹۵۶۱

دورنگار: ۸۸۹۷۹۵۶۰ / همراه: ۰۹۱۲۱۸۸۳۵۸۱

نشانی پخش: کتابدار، تهران، صندوق پستی ۱۹۷۳ / ۱۴۱۵۵

فهرست مندرجات

۳۳	ویژگی ها و نرم افزارهای کتابخانه ای.....	۹	تقریظ.....
۳۳	ورود اطلاعات.....	۱۱	پیشگفتار.....
۳۴	روش های ورود اطلاعات.....		بخش اول
۳۴	کامل بودن اطلاعات کتابشناختی.....		کلیاتی درباره نرم افزارهای کتابخانه ای
۳۵	ویژگی و ساختار فیلدها.....	۱۵	مقدمه.....
۳۹	فیلدهای مهم در ورود اطلاعات.....	۱۶	نرم افزارهای کتابخانه ای.....
۴۶	استفاده از پایگاه های اطلاعاتی کمکی.....	۱۶	نرم افزار کتابخانه ای چیست؟.....
۴۶	ویژگی های اساسی نرم افزار کتابخانه ای..	۱۷	تاریخچه تولید نرم افزارهای کتابخانه ای.....
۴۷	قابلیت تغییر نرم افزارهای کتابخانه ای.....	۱۸	دوره های مهم.....
۴۷	قابلیت اعلان خطای نرم افزار کتابخانه ای.....	۱۸	دوره اول: دهه ۱۹۶۰.....
۴۷	استفاده نرم افزار کتابخانه از حداقل علائم.....	۱۹	دوره دوم: دهه ۱۹۷۰.....
۴۷	قابلیت استفاده آسان نرم افزار کتابخانه ای...	۱۹	دوره سوم: دهه ۱۹۸۰.....
	استفاده نرم افزار کتابخانه ای از بر چسب	۲۰	دوره چهارم: دهه ۱۹۹۰.....
۴۸	استاندارد.....	۲۱	دوره پنجم: دهه ۲۰۰۰.....
۴۸	ویژگی های عمومی نرم افزار کتابخانه ای..		تاریخچه طراحی و به کارگیری نرم افزارهای
۴۸	سرعت زیاد در بازیابی اطلاعات.....	۲۲	کتابخانه ای در ایران.....
۴۸	حجم کافی برای ذخیره اطلاعات.....	۲۳	نسل های نرم افزارهای کتابخانه ای.....
۴۸	سادگی کار.....	۲۳	نرم افزارهای کتابخانه ای نسل اول.....
۴۹	ارتباط راحت کاربر با نرم افزار.....	۲۵	نرم افزارهای کتابخانه ای نسل دوم.....
۴۹	تدابیر ایمنی.....	۲۸	نرم افزارهای کتابخانه ای نسل سوم.....
۴۹	پشتیبانی اطلاعات.....	۲۹	نرم افزارهای کتابخانه ای نسل چهارم.....
۴۹	امکان شبکه سازی.....	۳۱	فهرست های وب پایه.....
۴۹	نوع طراحی و تولید.....		

پارس آذرخش - پارس وب.....	۱۳۶
پارس آذرخش - پویا.....	۱۴۰
نرم افزار پویا (پارس آذرخش).....	۱۴۰
نرم افزار پارس‌نگار.....	۱۴۲
نرم افزار پاسارگاد.....	۱۴۴
نرم افزار پیام مشرق.....	۱۵۵
نرم افزار سیستم جامع کتابداری تیان.....	۱۵۹
نرم افزار جامع کتابداری (عمومی مدارس).....	۱۶۰
نرم افزار چاپارس.....	۱۶۱
نرم افزار دسترس (ویژه آرشوها).....	۱۶۴
نرم افزار رایان.....	۱۶۷
نرم افزار رسا (کتابخانه ملی ایران).....	۱۶۹
نرم افزار رهنمون.....	۱۷۳
نرم افزار زای‌لب.....	۱۷۷
نرم افزار سامانه مدیریت اکتشاف شرکت ملی نفت ایران	۱۸۲
نرم افزار سامانه جامع کتابخانه‌های سازمان	
عقیدتی سیاسی ارتش.....	۱۸۳
نرم افزار مدیریت امور کتابخانه و کتابخانه دیجیتال... ..	۱۸۸
نرم افزار سما سامانه.....	۱۹۲
نرم افزار سنا (ایران داک).....	۱۹۵
نرم افزار سیف سافت.....	۱۹۹
نرم افزار کاوش.....	۲۰۳
نرم افزار کتابدار ۷.....	۲۰۹
کوها: نرم افزار متن‌باز کتابخانه‌ای.....	۲۱۱
نرم افزار گنجینه.....	۲۱۷
نرم افزار لوح کتاب.....	۲۲۴
نرم افزار ماوا.....	۲۲۹
نرم افزار مبین.....	۲۳۳
نرم افزار مدیریت کتابخانه آریا.....	۲۳۸
نرم افزار نقش جهان.....	۲۴۰
نرم افزار نمایه.....	۲۴۵
نرم افزار نوسا.....	۲۴۸

کارکردهای نرم افزارهای کتابخانه‌ای در	
بخش‌های مختلف.....	۵۰
بخش امانت و گردش مواد.....	۵۱
بخش فراهم‌آوری و سفارش (مجموعه‌سازی).....	۵۵
بخش فهرست‌نویسی و رده‌بندی (سازماندهی و	
آماده‌سازی).....	۵۸
بخش فهرست همگانی پیوسته.....	۵۹
بخش نشریات ادواری.....	۶۰
بخش نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی.....	۶۱
بخش مرجع.....	۶۲
قابلیت نرم افزارهای کتابخانه‌ای در جستجو	
و بازیابی اطلاعات.....	۶۳
نکاتی در زمینه انتخاب یا پیاده‌سازی	
نرم افزار کتابخانه‌ای.....	۶۷

بخش دوم

نرم افزارهای کتابخانه‌ای منبع‌باز.....	۷۳
مقدمه.....	۷۳
پیشینه جنبش منبع‌باز.....	۷۴
جنبش‌های آزادی‌خواه دسترسی آزاد و	
منبع‌باز و کتابخانه‌ها.....	۷۶
درباره نرم افزار گرین استون.....	۸۵

بخش سوم

نرم افزارهای کتابخانه‌ای ایرانی.....	۸۷
مقدمه.....	۸۷
نرم افزار الشن.....	۸۹
نرم افزار الکترون.....	۹۳
نرم افزار ایلا.....	۹۹
نرم افزار مدیریت اطلاعات کتابخانه ایلا.....	۹۹
نرم افزار بهمن برنا.....	۱۰۷
نرم افزار بیستون.....	۱۱۳
نرم افزار پایپروس.....	۱۱۸
پارس آذرخش (مجموعه نرم افزاری).....	۱۲۱

۳۱۰.....	بایان سخن	۲۴۹.....	نرم افزار سیمرغ (نوسا)
۳۱۳.....	فهرست منابع	۲۹۴.....	نرم افزار همارا
۳۱۹.....	واژه نامه	۲۹۷.....	نرم افزار یاقوت
	پیوست ۱: سیاهه واری ارزیابی	۲۹۹.....	برخی نرم افزارهای دیگر
۳۲۹.....	نرم افزارهای کتابخانه ای در ایران	۳۰۰.....	تدبیر کتاب
	پیوست ۲: سیاهه واری ارزیابی نرم افزارهای	۳۰۱..	سیستم اتوماسیون کتابخانه UAS L80
۳۳۳.....	کتابخانه دیجیتالی در ایران	۳۰۲.....	فهرستیار
	پیوست ۳: ارزیابی نرم افزارهای کتابخانه	۳۰۴.....	نرم افزار قلم توس
۳۴۰.....	دیجیتالی پارس آذرخش و سیمرغ	۳۰۶.....	نرم افزار کتابخانه پاسارگاد
۳۴۳.....	پیوست ۴: سیاهه ارزیابی نظام ایک	۳۰۷.....	کتاب یار
	پیوست ۵: سیاهه واری نرم افزار کتابخانه	۳۰۸.....	سیستم مدیریت کتابخانه آفتابگردان
۳۵۳.....	دیجیتالی	۳۰۹.....	نرم افزار وزارت امور خارجه
		۳۱۰.....	نرم افزار بابانا

تقریظ

کمی بیش از دو دهه از کاربرد نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در ایران می‌گذرد. در این مدت شاهد تحولات و پیشرفت‌های قابل‌ملاحظه‌ای در نسل‌های نرم‌افزاری در سطح جهانی و نیز ایران بوده‌ایم. به موازات این تحولات، جامعه کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران تلاش کرده است تا نه تنها دانش و مهارت خود را در این عرصه روزآمد سازد، بلکه عملاً توانسته است نقش سودمندی در طراحی بهینه نرم‌افزارها و کاربرد آن‌ها برای ایجاد پایگاه‌های اطلاعاتی و ارائه خدمت به کاربران ایفا کند. اگر چه کتابداران در آغاز دهه ۷۰، دانشی در زمینه نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای نداشتند، اما در سال‌های بعد و بنا بر ضرورت، آنها تلاش کردند تا با رویکردی عمومی، دانش و مهارت لازم برای کاربرد این نرم‌افزارها را به‌دست آورند. در اواخر این دهه، کتابداران توانستند رویکرد عمومی خود را ارتقا داده و وارد برخی از زمینه‌های تخصصی در کاربرد و نیز ارزیابی نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای شوند. برگزاری همایش ملی "فهرست‌های رایانه‌ای: کاربرد و توسعه" در آبان ۱۳۷۸ که در آن تعداد نسبتاً خوبی مقاله تخصصی ارائه شد گواه چنین حرکتی است.^۱

دهه ۱۳۸۰ را می‌توان آغاز تحول دانشی کتابداران ایران در این عرصه به شمار آورد. طی ده سال اخیر، نه تنها توانسته‌ایم دانش خود را تخصصی و ژرف‌تر کنیم، بلکه قادر شدیم به‌عنوان مشاوران علمی برای ارتقای نرم‌افزارها به متخصصان و طراحان نرم‌افزارها کمک کنیم. حتی به جرات می‌توان ادعا کرد که در کسوت معلم موفق شده‌ایم مفاهیم نو و تخصصی حوزه سازماندهی، ذخیره و بازیابی اطلاعات و محیط رابط کاربر را به آنان آموزش داده و راه و روش بهتری را برای بهینه‌سازی نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای معرفی کنیم.

۱. فهرست‌های رایانه‌ای: کاربرد و توسعه. مجموعه مقالات همایش کاربرد و توسعه فهرست‌های رایانه‌ای در کتابخانه‌های ایران، مشهد ۲۷ و ۲۸ آبان ۱۳۷۸، به کوشش رحمت‌الله فتاحی. - مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد؛ تهران: مرکز اطلاع‌رسانی و خدمات علمی جهاد سازندگی، ۱۳۷۹.

انجام ده‌ها پایان‌نامه کارشناسی ارشد و دکترا در زمینه‌های بسیار تخصصی، اجرای چندین طرح پژوهشی، انتشار صدها مقاله علمی و نیز ده‌ها کتاب در حوزه نرم افزارهای کتابخانه‌ای از سوی کتابداران، نشانگر توانایی دانشی آنها در سال‌های اخیر است. همچنین، مشارکت مادی و معنوی شرکت‌های نرم‌افزاری در برگزاری چندین همایش ملی و تخصصی در این زمینه می‌تواند حاکی از اعتماد و حتی نیاز این مؤسسات به دانش و مهارت کتابداران باشد. نقطه عطف این رویکرد را می‌توان در انتخاب کتابداران به منزله دیران علمی و نیز اعضای کمیته علمی همایش‌هایی که از سوی شرکت‌های نرم‌افزاری در چند سال گذشته رخ داده است، ملاحظه کرد. در همین راستا، برگزاری برخی جشنواره‌های علمی-تخصصی با همکاری متقابل دو گروه کتابداران و متخصصان رایانه و اعطای جوایز علمی به پژوهش‌های برتر کتابداران نشان‌دهنده وضعیت مطلوب این حرکت است.

همان‌گونه که اشاره شد، تاکنون کتاب‌های متعددی از سوی کتابداران ایران در زمینه‌های گوناگون نرم افزارهای کتابخانه‌ای منتشر شده است. در مجموع می‌توان گفت که این کتاب‌ها توانسته‌اند تا اندازه قابل قبولی دانش تخصصی این حوزه را پوشش دهند. کتابداران و متخصصان رایانه می‌توانند از این آثار در جهت دانش‌افزایی و یا گرفتن ایده‌های نو بهره ببرند. اثری که پیش رو دارید نیز در همین راستا تدوین شده است. این اثر، در درجه نخست می‌تواند نشانگر تصویر کلی و درجه پیشرفت نرم افزارهای کتابخانه‌ای در ایران باشد. وجود تعداد قابل توجهی نرم‌افزار داخلی که برخی از آنها به طور گسترده در سطح ملی استفاده می‌شوند نشان از توسعه این عرصه در ایران و علاقمندی شرکت‌های نرم‌افزاری به این عرصه است. از سوی دیگر، محتوای کتاب می‌تواند هم برای طراحان نرم افزارهای کتابخانه‌ای و هم کتابداران در زمینه آشنایی و ارزیابی نرم افزارها آموزنده باشد. برای درس‌های پایگاه‌های اطلاعاتی، نرم افزارهای کتابخانه‌ای و ذخیره و بازیابی اطلاعات هم می‌توان از این اثر استفاده کرد.

بایسته است از آقای دکتر محسن حاجی‌زین‌العابدینی، خانم فاطمه پازوکی و آقای سیروس دودزاده سالستانی که همت کرده و این اثر ارزنده را تهیه کرده‌اند سپاسگزاری کنم. امیدوارم کتاب حاضر بتواند در دانش‌افزایی این حوزه اثربخش باشد.

پیشگفتار

از مهم‌ترین دغدغه‌های کتابداران در عصر کنونی، انتخاب و استفاده از نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای است که بتواند به نحوی مطلوب، حامی مدیریت امور کتابخانه باشد. تاکنون منابع گوناگونی به زبان فارسی درباره نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای منتشر شده است. رویکرد این منابع، اغلب برشمردن معیارها و استانداردهای نرم‌افزار مطلوب، مباحث نظری و معرفی امکانات و قابلیت‌های یک یا چند نرم‌افزار کتابخانه‌ای داخلی و خارجی بوده است. در حالی که همچنان تهیه نرم‌افزار برای کتابخانه از جمله مباحث سوال‌برانگیز کتابداری است. تنوع نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای موجود و تغییر دائمی آنها هم این موضوع را پیچیده‌تر می‌کند. در حقیقت، کتابداران همیشه با دو گزینه اصلی رو به رو هستند. اولین گزینه، انتخاب و خرید نرم‌افزار از بین نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای موجود در بازار است؛ و گزینه دیگر، طراحی و تهیه نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای توسط کتابخانه یا سازمان مادری است که کتابخانه به آن وابسته است. هر دو روش، مزایا و معایبی دارد که شرح آنها در این مختصر نمی‌گنجد. اما باید اشاره کرد که هر چه اطلاعات تخصصی و تکمیلی بیشتری، هم از نظر کارایی نرم‌افزار و هم از لحاظ صرفه اقتصادی داشته باشیم، انتخاب بهتری خواهیم داشت. بر اساس چالش‌های پیش‌گفته، فکر اولیه تهیه این اثر مدیون سال‌ها مواجهه با این پرسش است که "چه نرم‌افزاری برای کتابخانه ما مناسب است؟". برای پاسخ به آن، اطلاعات لازم درباره نرم‌افزارها در طول چند سال و از بخش‌های مختلف گردآوری شد و تلاش شد مجموعه اطلاعاتی که می‌تواند به پرسش اساسی بالا پاسخ گوید در قالب یک کتاب جمع‌آوری و منتشر شود.

هدف این کتاب، در مرتبه نخست، ارائه اطلاعاتی به منظور شناخت بهتر نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای موجود در کشور است، تا هم در انتخاب نرم‌افزارهای

کتابخانه‌ای و هم طراحی نرم‌افزارهای جدید به کار آید. در ارائه اطلاعات نرم‌افزارها تلاش شده است که وضعیت نرم‌افزار مشخص شده و اطلاعات و مشخصات نرم‌افزار به گونه‌ای ارائه شود که اگر کسی در نظر داشت با تهیه‌کنندگان نرم‌افزار ارتباط برقرار کند، برای او امکان‌پذیر باشد.

هدف دوم کتاب این است که روند پر فراز و نشیب طراحی و استفاده از نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای در کشور را مشخص نموده و سابقه تاریخی این حوزه را به گونه‌ای ماندگار و قابل استفاده نماید. زیرا در گردآوری اطلاعات کتاب، در موارد زیادی با این مساله مواجه شدیم که علی‌رغم فاصله زمانی کم نگرارش این کتاب با زمان ایجاد و تغییر یا انحلال برخی نرم‌افزارها، اطلاعات لازم در مورد برخی نرم‌افزارها موجود نبوده یا بسیار اندک و پراکنده است. حتی در مورد بعضی نرم‌افزارهای معروف نیز دسترسی به سیر تحول و تغییرات رخ داده در روند تکاملی نرم‌افزارها دشوار می‌نماید. به همین دلیل، در مورد نرم‌افزارهایی که خیلی مطرح نبوده یا حتی از رده خارج شده‌اند، تلاش شده است که اطلاعات بیشتر و کامل‌تری ارائه شود که در برخی موارد حتی از اطلاعات ارائه شده درباره نرم‌افزارهای مطرح و فعال در حال حاضر ممکن است بیشتر باشد. دلیل این امر، همان‌گونه که ذکر شد، حفظ سابقه تاریخی و ارائه اطلاعاتی است که ممکن است توسط همگان قابل دستیابی نباشد.

کار بر روی کتاب از سال ۱۳۸۳ آغاز و اطلاعات لازم در خصوص نرم‌افزارها از بخش‌های مختلف گردآوری شد. در بازنگری و ویرس‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی و افزودن درس "نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای" هم تدوین کتابی با اهداف و شرح درس مربوطه را ضروری‌تر ساخت تا منبعی برای همین درس در مقطع‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد باشد.

برای گردآوری اطلاعات مربوط به نرم‌افزارها تلاش شده است تا در حد ممکن با خود شرکت‌ها یا موسسات تهیه‌کننده آنها ارتباط برقرار شود. در مواردی که دستیابی به چنین اطلاعاتی ممکن نبوده، تلاش شده است تا اطلاعات معتبر در مورد نرم‌افزار مورد نظر گردآوری، شناسایی و مورد استفاده قرار گیرد. سرعت تغییر و تحول در دنیای رایانه که حوزه نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای نیز از آن متأثر است، بسیار زیاد است و ممکن است در فاصله گردآوری اطلاعات و تکمیل فرایند نشر کتاب، اطلاعات نرم‌افزارها روزآمد شده باشد یا اطلاعات جدیدی جایگزین آن شده باشد. به هر حال، ماهیت فعالیت‌های نرم‌افزاری و به خصوص نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای به گونه‌ای است که به سرعت روزآمد شده، ویژگی‌های آنها تغییر می‌کند

و قابلیت‌های جدیدی به آنها اضافه می‌شود. بر همین اساس، سعی شد تا اطلاعات هسته و پایه نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای ارائه شود تا به عنوان چارچوب اصلی مورد استفاده قرار گیرد و علاقه‌مندان قادر باشند در زمان دلخواه وضعیت موجود نرم‌افزارها را بررسی و ارزیابی کنند و اطلاعات روزآمد را به دست آورند.

نکته دیگر، گسترش استفاده از نرم‌افزارهای منبع‌باز در دنیا و نیاز کتابداران به شناخت و استفاده از این نرم‌افزارهاست. به همین دلیل موضوع "نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای منبع‌باز" به عنوان بخشی مستقل در کتاب ارائه شد. اگرچه، به دلیل مشکلات، صرف هزینه و زمان زیاد، تجربیات ناموفق، و دلایل دیگر، صاحب‌نظران نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای توصیه می‌کنند که نرم‌افزارهای منبع‌باز زیاد استفاده نشود، اما این به معنای عدم شناخت و آشنایی با قابلیت‌های این نرم‌افزارها نیست. یکی از دلایل اصلی عدم توصیه به استفاده از این نرم‌افزارها، صرف هزینه و زمان زیاد برای تکمیل، یکپارچه‌سازی و همخوانی نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای منبع‌باز با سایر نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای مورد استفاده در کتابخانه‌هاست. به هر حال، به این دلیل که ممکن است کتابدارانی علاقه‌مند به شناسایی و استفاده از این نرم‌افزارها باشند، و برای جامعیت بیشتر اثر، بخشی از کتاب به همین موضوع اختصاص یافت.

قسمتی از اطلاعات این کتاب با دانشجویان کتابداری (دانشکده پیرایشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، دوره‌ی ۸۰) در درس "خودکارسازی فعالیت‌های کتابخانه" گردآوری کردند که جا دارد از آنها تشکر کنیم.

استاد ارجمند، جناب آقای دکتر گنجی، با مطالعه مطالب و اجازه استفاده از مقاله پرمغزشان و همچنین با نگارش مقدمه‌ای بر این اثر، بر غنای کتاب افزودند که از ایشان صمیمانه سپاسگزاریم.

همچنین، شایسته است از مدیر محترم نشر کتابدار که با نظرات ارزنده خود کمک شایانی به تکمیل کتاب کردند و زحمت انتشار اثر را پذیرفتند، تشکر شود. بدون شک این اثر بدون نقص نیست. نظر و پیشنهاد شما می‌تواند در ویرایش بعدی راه‌گشای ما باشد.